

Gminny Program Opieki nad Zabytkami
Gminy Piecki
na lata 2016-2019

Opracowanie wykonane przez:

EwidencjaZabytkow.pl
biuro badań i dokumentacji zabytków

SPIS TREŚCI

1	WSTĘP	3
2	PODSTAWA PRAWNA	4
3	UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE (Z UWZGLĘDNIENIEM ZAPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI Z DNIA 23 LIPCA 2003 ROKU).	16
4	UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	23
5	UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	45
6	OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (ANALIZA SWOT)	63
7	ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.....	65
8	INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PIECKI.....	68
9	ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	69
10	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	70

1. WSTĘP

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003, Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) nakłada na gminy obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Mówi o tym artykuł 87 ustawy. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały, gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu Wójt Gminy Piecki co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2. PODSTAWA PRAWNA

Podstawę prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowią:

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 114 poz. 946 w przepisach art.5, art. 6 ust. 1 i art. 86)**

Ochrona zabytków jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela. Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce:

„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art.6. ust. 1), oraz każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”.

- **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (T.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 1045)**

Zgodnie z art. 7 ust.1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do własnych zadań gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (T.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 397 z późn. zm.).**

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych). Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Wprowadza pojęcia ochrony i opieki.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast opieka nad zabytkami (art. 5) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- zabytki nieruchome - krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytki ruchome –dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki,

materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

- zabytki archeologiczne –pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Ochronie ustawodawczej mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wskazuje także formy ochrony zabytków (art. 7), do których należą:

- wpis do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy;
- uznanie za Pomnik Historii przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego;
- utworzenie parku kulturowego przez Radę Gminy na podstawie uchwały;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. wprowadziła obowiązek sporządzenia przez samorządy programów opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 tej Ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Program ten, po uzyskaniu opinii wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, przyjmowany jest odpowiednio przez Sejmik Województwa, Radę Powiatu i Radę Gminy (art. 87.3). Na poziomie powiatu, województwa i gminy program taki sporządza się na okres 4 lat (art. 87.1.), z czego po okresie 2 lat zarząd województwa, powiatu i burmistrz sporządzają sprawozdanie,

które odpowiednio przedstawia się Sejmikowi Województwa, Radzie Powiatu lub Radzie Gminy (art. 87.5), a następnie przekazywane jest Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 87.6).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (T.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 122 z późn. zm.)**

Zgodnie z zapisami Ustawy, prognoza oddziaływania na środowisko sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna:

„określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, (...) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, Ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: (...) „cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływanie, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu. Niezwykle ważne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”.

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten jest istotny w kontekście budowy wież telefonii komórkowej oraz stosunkowo nowej inicjatywy, jaką jest budowa farm wiatrowych i ich oddziaływanie na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

▪ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (T.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 199 z późn. zm.)**

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W istotnym z punktu widzenia opieki nad zabytkami obszarze planowania i zagospodarowania przestrzennego uwzględniania się:

„wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 1). W studium uwzględniać należy uwarunkowania wynikające ze: (...) „stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 10).

Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego powinny określać:

(...) „obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”.

Istotne jest nałożenie na wójtów i burmistrzów obowiązków zarówno zawiadomienia m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski oraz uzgodnienia.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (T.j., Dz. U. 2015 r. poz. 151 z późn. zm.)**

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając:

„ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”.

Wymienione są rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Budynki podlegające takiej ochronie prawnej nie wymagają świadectwa charakterystyki energetycznej. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę (w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). Podobnie jest w przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych. Ustawa nakazuje wprost wymóg uzyskania pozwolenia WKZ przed wydaniem pozwolenia na budowę.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (T.j., Dz. U. 2015 r. poz. 782 z późn. zm.)**

Jednym z wymienionych celów publicznych jest

„(...)opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”.

Kolejne zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa (tu wyjątkiem są nieruchomości będące we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych) lub jednostki samorządu terytorialnego oraz wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek, podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Ponadto dopuszczono możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej, oddawanej w użytkowanie wieczyste, obowiązku (zapisanego w umowie) odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych. Taki sam obowiązek można nałożyć w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu.

Ważne dla właściciela zabytku i zarządcy nieruchomości będącej w trwałym zarządzie są zapisy mówiące o obniżce o 50% ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków, chociaż dopuszczono tu także możliwość podwyższenia lub obniżenia tej bonifikaty oraz o obniżce o 50% opłat z tytułu trwałego zarządu, która to bonifikata również może być podwyższona lub obniżona. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

▪ **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (T.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 1651)**

Ustawa określenie „tereny zieleni” definiuje jako „tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowymi przemysłowym”. Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje WKZ; dotyczy to również drzew owocowych. Ustawodawca posłużył się również pojęciem „wartości historycznych”, „kulturowych”, które są jednym z czynników ważnych przy tworzeniu parków krajobrazowych,

zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach.

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (T.j., Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późn. zm.)**

W Ustawie zapisano, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań.

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami, których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami. Stąd też szeroko pojęta opieka nad zabytkami niekoniecznie musi oznaczać bezpośrednie czynności przy zabytku, ale również gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizację wystaw, edukację społeczeństwa dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istnienia odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultury, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

Akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (tekst jednolity, Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami):

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015 poz. 1789)**

Rozporządzenie określa sposób i tryb wydawania pozwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań architektonicznych przy zabytku wpisanym

do rejestru zabytków. Określa również sposób i tryb wydawania pozwoleń na przemieszczenie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku, umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, prowadzenie badań archeologicznych, wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku. Rozporządzenie określa też kwalifikacje, jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich, prowadzenia prac restauratorskich, prowadzenia badań konserwatorskich, prowadzenia badań architektonicznych oraz prowadzenia badań archeologicznych, dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi oraz wykonujące nadzór inwestorski, przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, standardy, jakim powinna odpowiadać dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich, przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków, oraz badań archeologicznych.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661)**

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej ewidencji zabytków, wojewódzkich ewidencji zabytków, gminnych ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Rejestr zabytków prowadzi się w trzech księgach (A – zabytki nieruchome, B – zabytki ruchome oraz C – zabytki archeologiczne) o określonych wymiarach(46x30). Przedstawione zostały dokładne informacje o tym co powinno się znajdować w karcie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego oraz

w karcie adresowej zabytku i w karcie informacyjnej wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zostały też przedstawione w załączeniu przykładowe karty dla wszystkich wymienionych wcześniej kart.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. Nr 112, poz. 940)**

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków udzielają organy wymienione w art. 74 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wniosek składa właściciel lub posiadacz zabytku do:

1. urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, o dotację udzielaną przez ministra;
2. wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków, właściwego dla miejsca położenia albo przechowywania zabytku o dotację udzielaną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W pierwszym wypadku istnieją trzy terminy składania wniosków:

- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- do dnia 31 października roku poprzedzającego realizację prac, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone,
- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone;

Wnioski składane do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków muszą być dostarczone do:

- dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku
- dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone

Rozporządzenie określa również dokładne informacje o tym co powinno znaleźć się we wniosku.

▪ **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. Nr 212, poz. 2153)**

Rozporządzenie określa kierunki jakie mają powziąć odpowiednie organy państwowe i instytucje na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Główny cel został określony następująco ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Przedstawia również kroki mające na celu zmniejszenie ryzyka nieszczęśliwych wypadków tj. pożar, zwarcie instalacji technicznej. Zaleca przygotowanie planów ochrony zabytków na wypadek:

- pożaru;
- powodzi, ulewy lub zalania z innych przyczyn;
- wichury;
- katastrofy budowlanej, awarii technicznej, chemicznej;
- demonstracji i rozruchów ulicznych, rabunku lub aktu wandalizmu;
- ataku terrorystycznego;
- konfliktu zbrojnego.

Dokładane zalecenia kto przygotowuje plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych określa w całości § 4:

1. Plan ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje kierownik jednostki organizacyjnej posiadającej zabytki, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, oraz przedstawia do zatwierdzenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta).
2. Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta); plan ten podlega

uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu.

3. Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje starosta; plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze województwa.
4. Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wojewódzki konserwator zabytków, w uzgodnieniu z wojewodą i Szefem Obrony Cywilnej Kraju.
5. Krajowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

▪ **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. Nr 124, poz. 1304)**

Rozporządzenie określa sposób w jaki należy złożyć wniosek o przyznanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”, w jaki zostaje wręczona, noszenia oraz wygląd odznaki. Wymagania formalne wniosku sprawdza Generalny Konserwator Zabytków, wystawia też opinię. Odznaka jest dwustopniowa: złota – wyższy stopień oraz srebrna – niższy stopień. Minister lub upoważniona przez niego osoba wręcza wyróżnionemu odznakę w Międzynarodowym Dniu Ochrony Zabytków lub w czasie innych uroczystości związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

▪ **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. Nr 89, poz. 510)**

Rozporządzenie określa tryb składania wniosków na jednorazowy lub wielokrotny, stały bądź czasowy wywóz zabytku poza granice. Oględzinami zabytku zajmuje się wojewódzki konserwator zabytków. Po zakończeniu czynności przesyła ustalenia wraz z wnioskiem do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Paragraf 17 informuje o tym, że „Zezwolenia, pozwolenia i zaświadczenia na wywóz zabytków za granicę lub przedmiotów o cechach zabytków wydane na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów zachowują ważność, wyłącznie na wywóz z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, na czas określony w tych dokumentach”.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE (Z UWZGLĘDNIENIEM ZAPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI Z DNIA 23 LIPCA 2003 ROKU).

3.1. Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami

Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

W myśl art. 87 tej ustawy:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
 - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
 - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

- 8) Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- 9) Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
- 10) Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3.2. Definicje

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), przyjęto za ustawą następujące definicje:

1. zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
2. zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
3. zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
4. zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
5. instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

6. prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
7. prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
8. roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
9. badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
10. badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
11. badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
12. historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
13. historyczny zespół budowlany - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
14. krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
15. otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3.3. Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Według zapisów art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu:

1. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
2. zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
3. udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
4. przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
5. kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
6. uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku;
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6 ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1. zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,

- d) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - e) cmentarzami,
 - f) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - g) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
2. zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r.
 - e) Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
3. zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6. ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W ustawie znajdują się zapisy precyzujące formy ochrony zabytków. Art. 7 ustawy stanowi, iż formami ochrony zabytków są:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. uznanie za pomnik historii;
3. utworzenie parku kulturowego;
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

3.4. Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy

Obowiązki jednostek samorządowych określają zarówno przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), jak również ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r., Nr 16 poz. 95 1568 z późn. zm.).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązki są określone m.in. w art.22, pkt.4 narzucającym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, art.87 regulującym sporządzenie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami, oraz w art.18 i 19 nakazujących uwzględnianie zapisów tych programów przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania.

Ponadto w nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., do art. 19 dodano ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są

to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

W artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarte są szczegółowe obowiązki samorządu dla zabytków objętych ochroną, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu. Ponadto art. 81 i 82 regulują możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Na podstawie art. 96 istnieje także możliwość, iż wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa.

W ustawie o samorządzie gminnym, w rozdziale 2, określone są zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków. Art. 6. Ust. 1. mówi, iż do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7. Ust. 1. doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Piecki jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach:

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 (przyjęty uchwałą nr 125/2014 Rady Ministrów dnia 24 czerwca 2014 r.)**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014–2017 jest programem wieloletnim, w rozumieniu art. 136 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, i stanowi program rozwoju określony w art. 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Program wpisuje się w system dokumentów planistycznych państwa, określony w 2009 r. w Planie uporządkowania strategii rozwoju, jako instrument wykonawczy dla Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. Jego projekt został zmodyfikowany po zakończeniu trybu konsultacji społecznych

Rolą Krajowego Programu jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie np. poprzez system konferencji i spotkań z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego. Natomiast od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Celem głównym krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest: „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”.

Do jego realizacji opracowana trzy cele szczegółowe wraz z kierunkami działań prowadzącymi do ich realizacji:

- Cel szczegółowy 1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce. Kierunki działań:
 - Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C);

- Przygotowanie ratyfikacji „Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego”;
 - Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych;
 - Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego;
 - Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych;
 - Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C);
 - Realizacji badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.
- Cel szczegółowy 2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków;
 - Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach;
 - Wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną;
 - Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków;
 - Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.
 - Cel szczegółowy 3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji;
 - Przygotowanie ratyfikacji „Konwencji ramowej Rady Europe w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa”, Faro 2005;
 - Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych;
 - Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu;
 - Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Warto nadmienić, że istotnym rozwiązaniem porządkującym zagadnienia przedstawione w programie i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem są zagadnienia

horyzontalne, czyli tematy wiodące, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Są to:

1. podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.)
2. dostosowanie prawa i praktyki ochrony zabytków w Polsce do standardów międzynarodowych – ratyfikacja konwencji, ochrona zabytków ruchomych, wdrożenie podejścia krajobrazowego, w tym podkreślenie roli parków kulturowych – jako jednej z kluczowych form ochrony zabytków,
3. wzmocnienie realizacji konstytucyjnej zasady pomocniczości, w szczególności w odniesieniu do zadań realizowanych przy zaangażowaniu obywateli lub skierowanych bezpośrednio do nich
4. zwiększenie efektywności ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego – poprzez lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w ich otoczeniu
5. zwiększenie zaangażowania samorządów w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków
6. działania administracyjne na rzecz zwiększania dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych – likwidowanie barier i łagodzenie uciążliwości związanych z niepełnosprawnością ma istotne znaczenie dla przeciwdziałania wykluczenia tej grupy społecznej z dostępu do dóbr kultury, w tym dostępu do zabytków

Zagadnienia horyzontalne nie tworzą dodatkowego poziomu w hierarchicznej strukturze dokumentu zgodnie z jego podziałem na cel główny, cele szczegółowe i kierunki działania. W sposób istotny jednak wskazują zagadnienia priorytetowy w obszarze ochrony zabytków.

- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 z perspektywą do roku 2020**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. oraz jej uzupełnienie do roku 2020 jest rządowym dokumentem stanowiącym podstawę dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. W ramach strategii

określono misję, którą jest: Zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

Na podstawie diagnozy w Strategii wyodrębniono pięć strategicznych obszarów kultury, dla których sformułowano Narodowe Programy Kultury, będące podstawowymi narzędziami wdrażania strategii. W odniesieniu do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określono Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego. W jego ramach przyjęto następujące priorytety:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe. W ramach niniejszego priorytetu przyjęte zostały działania mające na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.
2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 z 2005 r. wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest PO „Dziedzictwo kulturowe” (punkt 10.2.). W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych.

Podstawowym celem priorytetu nr 1 jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

Priorytet nr 2 dotyczy przede wszystkim zadań związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu

rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Piecki, jest zbieżny z głównymi zadaniami Programu Operacyjnego nr 9 „Dziedzictwo kulturowe”, do których należy intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego), kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego. Główne założenia Strategii dokumentu, wytyczające kierunki przy tworzeniu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami to m.in. działania zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, min. poprzez adaptacje, zwiększenie atrakcyjności regionów poprzez wykorzystanie przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związane z ochroną i zachowaniem zabytków.

Beneficjentami Programu mogą być m.in. samorządowe instytucje kultury i jednostki samorządu terytorialnego. Zadania Programu będą realizowane poprzez:

- Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:
 - rewitalizacji historycznych obszarów miejskich;
 - ochrony i zachowania krajobrazu kulturowego wsi;
 - rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele inne niż kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, parków i ogrodów;

- rewaloryzacji i konserwacji zabytków budownictwa drewnianego;
 - rewaloryzacji zabytkowych cmentarzy oraz renowacji, ochronie i zachowaniu miejsc pamięci i martyrologii w kraju i za granicą;
 - prowadzenia badań archeologicznych i zabezpieczenia zabytków archeologicznych;
 - konserwacji zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów w kraju i zagranicą;
 - dokumentowania zabytków (w tym badania naukowe i inwentaryzacja) w kraju i za granicą;
 - zabezpieczenia przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomości;
 - ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.
- Priorytet 2. Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:
- zakupu dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych;
 - zakupu starodruków i archiwaliów;
 - konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych w kraju i za granicą;
 - wspierania muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych;
 - dofinansowania wykonania kopii starodruków i inkunabułów.

- **Narodowy Program Kultury Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004–2013 i Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Kultury i Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego.**

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” wynika z Narodowego Planu Rozwoju (uchwalonego Ustawą z dn.20.04.2004r. Dz. U. z 2004 r. nr 116, poz. 1206). Służy on do wdrażania Narodowej Strategii rozwoju Kultury w sferze dotyczącej opieki nad zabytkami. Jako uzupełnienie tych dokumentów, funkcjonuje również Sektorowy

Program Operacyjny „Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego” przyjęty przez rząd we wrześniu 2005 r.

Za cel strategiczny programu operacyjnego przyjęto tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności i znaczenia kultury, jako czynnika rozwoju społeczno-ekonomicznego. Cel ten będzie realizowany między innymi poprzez realizację priorytetów w zakresie ochrony i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym, budowę i rozbudowę infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym, rozwój infrastruktury kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym oraz renowację i konserwację zabytków ruchomych.

W kontekście Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Piecki najbardziej istotne jest ostatnie z wymienionych działań. Działanie ukierunkowane jest na projekty z zakresu ochrony ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu międzynarodowym, ogólnokrajowym i ponadregionalnym. Celem realizacji działania jest zachowanie dla przyszłych pokoleń ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego poprzez renowację, konserwację, a także zabezpieczenie przed zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem poza granice kraju. W ramach działania do realizacji przewiduje się projekty infrastrukturalne o wartości powyżej 100 tys. euro. Wśród kwalifikujących się projektów są między innymi konserwacja i digitalizacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych; konserwacja innych zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów; wspieranie rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych; zabezpieczenie przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomości; tworzenie kompleksowych systemów informacji zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki przez granice oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Beneficjentami Programu mogą być między innymi jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, organizacje pozarządowe działające na zasadzie non-profit, kościoły i związki wyznaniowe oraz archiwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Piecki wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim jak i powiatowym a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

- **Program opieki nad zabytkami województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2012-2015 (Załącznik do Uchwały Nr XIII/240/11 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 28 grudnia 2011 r.)**

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Warmińsko-Mazurskiego jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania, służącym podejmowaniu działań dotyczących inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, a także upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego przez samorząd województwa. Jego myślą przewodnią jest uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego za ważny czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej.

Celem programu jest określenie zadań, jakie winny być realizowane w zakresie będącym przedmiotem programu. Zadania te określone są w odniesieniu do całego województwa warmińsko-mazurskiego jako regionu administracyjnego.

Rezultatem programu powinno być osiągnięcie odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego.

Program opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2012-2015 zawiera analizę SWOT ochrony dziedzictwa kulturowego województwa warmińsko-mazurskiego. Zestawienie to stanowi podstawę do opracowania celów programu opieki. Analiza SWOT ochrony dziedzictwa kulturowego województwa warmińsko-mazurskiego prezentuje się następująco:

1. Silne strony

- bogaty i różnorodny zasób zabytków charakterystycznych i wyróżniających region – gotyk ceglany, dziedzictwo wiejskie, architektura przemysłowa,
- wyjątkowy w skali kraju zespół obiektów inżynierskich (obiekty hydrotechniczne, fortyfikacje i umocnienia obronne z XIX i XX w.),
- różnorodny zasób zabytków budownictwa regionalnego, drewnianego i ceglanego,
- zachowana duża ilość obiektów obronnych w tym charakterystycznych obiektów dziedzictwa krzyżackiego
- szlaki pielgrzymkowe do barokowych i neogotyckich sanktuariów,
- bogactwo zasobów różnych grup zabytków nieruchomych, w tym archeologicznych,
- bogaty zasób ruchomych dzieł sztuki zgromadzonych w obiektach sakralnych oraz w muzeach stanowiących świadectwo nawarstwiania się kultur i narodów,
- wysokie walory i atrakcyjność środowiska kulturowego dla gospodarki, mieszkańców i turystyki.

2. Słabe strony:

- zły stan zachowania znacznej części obiektów zabytkowych – zwłaszcza zespołów dworsko-parkowych i folwarcznych, zabytków postindustrialnych, zabytków sakralnych,
- brak środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych,
- zniekształcenie zespołów zabudowy historycznych miast i miasteczek poprzez wprowadzenie nowej zabudowy nie liczącej się z lokalną tradycją, architekturą i historycznymi uwarunkowaniami,
- słaba promocja zasobów oraz edukacja dotycząca walorów środowiska kulturowego,
- zanikanie tradycyjnej sztuki budowlanej i form budowlanych oraz stosowania tradycyjnych materiałów,
- brak systemów zabezpieczeń obiektów zabytkowych (ochrony przeciwpożarowej, antywłamaniowych),
- brak publikacji poświęconych dziejom artystycznym regionu,
- niski poziom społecznego i naukowego zainteresowania obszarami najnowszego dziedzictwa z 2 poł. XX w. np. architekturą z lat 50., 60., 70. XX w.

3. Szanse:

- wzrost zainteresowania właścicieli obiektów zabytkowych ochroną i pracami konserwatorskimi,
- rosnąca rola samorządu regionalnego poprzez włączenie ochrony zabytków w sferę rozwoju regionalnego,
- możliwość finansowania prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł: państwowe, samorządowe, prywatne, wyznaniowe, środki UE i inne,
- uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w programach, strategiach i planach rozwoju województwa, gmin i miast,
- włączanie dziedzictwa kulturowego w obieg gospodarczy przy jednoczesnym priorytecie zachowania wartości zabytkowych,
- rozwój inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- promocja przykładów dobrej architektury kontynuującej miejscową regionalną tradycję budowlaną,
- edukacja w dziedzinie zarządzania dziedzictwem kulturowym.

4. Zagrożenia:

- pogarszający się stan techniczny tkanki zabytkowej spowodowany niewłaściwym użytkowaniem,
- brak środków na skuteczną ochronę i zabezpieczenie zabytków,
- zagrożenie nadmierną komercjalizacją zabytków, bez równoczesnego zachowania ich zabytkowego charakteru i walorów,
- samowolne niszczenie zabytków,
- brak poszanowania dla wartości autentyczności zabytków (oryginalnej substancji, kolorystyki, układu przestrzennego, funkcji, technologii wykonania i materiałów budowlanych),
- migracje ludności (odcięcie od rodzinnych korzeni) oraz coraz większy wpływ zunifikowanej kultury masowej,
- niewłaściwe prowadzenie prac budowlanych, konserwatorskich, niezgodnie ze sztuką budowlaną,

- ekspansja inwestycyjna na obszarach miast i wsi ingerująca w historyczny układ urbanistyczny i ruralistyczny,
- ekspansja znaczących, wielkogabarytowych inwestycji lokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów cenny kulturowo i krajobrazowo,
- dokonywanie wtórnych podziałów i parcelacji obiektów i zespołów zabytkowych,
- niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków.

Dokument opisuje następujące cele i zadania programu opieki nad zabytkami w województwie warmińsko-mazurskim:

1. Cel: Zespolecie i koordynacja metod ochrony dziedzictwa kulturowego.

Warunkiem niezbędnym do realizacji zadań zapisanych w Programie jest zespolecie i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego. Można je osiągnąć poprzez:

- Realizację powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące dobra kultury i natury;
- Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania województwa;
- Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków (w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego) łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej w planach rozwoju województwa;
- Uwzględnianie – w planach zagospodarowania przestrzennego – ochrony środowiska naturalnego powiązanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i ruralistycznymi, zespołami architektonicznymi oraz archeologicznym dziedzictwem kulturowym;
- Wspieranie procesu opracowywania gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami jako ważnego instrumentu kształtowania lokalnych strategii rozwoju;
- Wykorzystywanie nowej formy ochrony zabytków, jaką stanowi park kulturowy;

6.1. Opracowanie programu tworzenia parków kulturowych w województwie, wskazanie priorytetów, identyfikacja zagrożeń w celu powstrzymania degradacji, zachowania i ochrony terenów o wyjątkowych wartościach historyczno-kulturowych, krajobrazowych i przyrodniczych;

6.2. Współdziałanie w zakresie przygotowywania i dofinansowywania opracowań studialnych i projektowych zmierzających do utworzenia parków kulturowych;

6.3. Promowanie działań zmierzających do tworzenia parków kulturowych jako skutecznej formy zintegrowanej ochrony cennych obszarów kulturowych województwa warmińsko-mazurskiego;

- Uwzględnianie – w studiach oraz planach zagospodarowania przestrzennego województwa – problematyki form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie form regionalnych w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- Wypracowanie programu wspomagania finansowego długofalowych działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków regionu;
- Dążenie do zwiększenia zaangażowania sektora prywatnego w rewaloryzację obiektów zabytkowych;
- Wspieranie programów ochrony zabytków uwzględniających finansowanie z funduszy Wspólnoty Europejskiej;
- Budowa społeczeństwa obywatelskiego poprzez aktywizację i wspieranie działań organizacji pozarządowych w realizacji zadań związanych z ochroną zabytków (konkursy, powierzenie ściśle określonych zadań, wsparcie finansowe dla projektów itp.); wspieranie inicjatyw lokalnych zmierzających do tworzenia niewielkich skansenów lub izb pamięci w zabytkowych obiektach, w poszczególnych miejscowościach na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.

2. Cel: Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów charakterystycznych dla województwa warmińsko-mazurskiego.

Działania:

- 1) Wspieranie polityki konserwatorskiej dotyczącej m. in. Postępowania zgodnie z obowiązującymi standardami i zasadami konserwatorskimi, wykonywania kompleksowych dokumentacji obiektów zabytkowych poddawanych pracom konserwatorskim bądź rewaloryzacyjnym;
- 2) Inicjowanie, wspieranie i popularyzacja działań zmierzających do wyszukania nowych właścicieli lub dzierżawców dla obiektów zabytkowych wymagających zagospodarowania;

- 3) Dofinansowywanie wybranych prac badawczych i dokumentacyjnych związanych z najważniejszymi obiektami zabytkowymi – wprowadzenie systemu wojewódzkich grantów badawczych;
- 4) Dofinansowywanie prac konserwatorskich przy zabytkach, zgodnie z priorytetami określonymi w Programie;
- 5) Wdrożenie i realizacja programów opieki nad zabytkami o szczególnym znaczeniu dla tożsamości kulturowej województwa:
 - Program ochrony gotyckiej architektury ceglanej

Gotycka architektura ceglana jest wyjątkowym w skali kraju przykładem kompleksowo zachowanej architektury średniowiecznej, wyróżniającej się znakomitym poziomem artystycznym oraz zachowaniem autentycznej substancji zabytkowej. Jest jednym z najważniejszych wyróżników odrębności regionalnej Warmii i Mazur. Obejmuje zespół obiektów o różnorodnej funkcji i skali: zamki obronne, kościoły i kaplice, ratusze, bramy i mury obronne.

Wszystkie te aspekty decydują o wyjątkowej wartości artystycznej i historycznej zachowanych obiektów, ważnych rangą nie tylko w skali kraju, ale również na tle sztuki europejskiej. Ważne są także możliwości wykorzystania ich (uwzględniając ich właściwą ochronę, konserwację, promocję) w rozwoju turystyki.

- Program ochrony i odnowy centrów historycznych miast oraz zespołów urbanistycznych powstałych w XIX i XX w.

Program ochrony i odnowy centrów historycznych miast oraz zespołów urbanistycznych powstałych w XIX i XX w. Historyczne ośrodki miejskie Warmii i Mazur, mimo zniszczeń i przeobrażeń zachodzących na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci, zachowały do dnia dzisiejszego zabytkową strukturę. Większość z nich posiada czytelny układ przestrzenny, często o genezie średniowiecznej. Stosunkowo wiele ośrodków zachowało zespoły historycznej zabudowy, zarówno w obrębie centrów staromiejskich, jak i XIX-i XX-wiecznych dzielnic. Istnieje konieczność rewaloryzacji zespołów miejskich z zachowaniem ich walorów historycznych i kulturowych, przy zapewnieniu im właściwych funkcji oraz zapobieganiu zagrożeniom wynikającym z nasilonego ruchu inwestycyjnego.

- Program ochrony dziedzictwa wiejskiego

Dziedzictwo wiejskie woj. warmińsko-mazurskiego obejmuje zachowane historyczne układy przestrzenne wsi i osiedli wiejskich, formy zagospodarowania przestrzeni publicznej,

architekturę sakralną i cmentarze, rozplanowanie i kształt zagród oraz tradycyjną, drewnianą i murowaną zabudowę. W skali kraju jest to stosunkowo dobrze i czytelnie zachowany sposób kształtowania i zagospodarowania przestrzeni wiejskiej. Wyrazistość i odrębność kulturowego krajobrazu wiejskiego może służyć budowaniu regionalnej tożsamości.

- Program ochrony i odnowy architektury użyteczności publicznej

Architektura użyteczności publicznej ma szczególną rangę w pejzażu miast i wsi. Jest przykładem świadomego kształtowania ładu przestrzennego oraz szczególnej dbałości o formy architektoniczne. Na terenie woj. warmińsko-mazurskiego znajduje się wiele stosunkowo dobrze zachowanych obiektów tego typu. Są to zarówno ratusze i budynki stanowiące siedziby lokalnej administracji i urzędów, jak również szkoły, dworce kolejowe, leśniczówki, zespoły koszarowe. Program przewiduje wspieranie rewitalizacji oraz działań zmierzających do zachowania zabytkowych obiektów i/lub ich układów z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji.

- Program ochrony architektury przemysłowej i zabytków techniki

Architektura przemysłowa oraz zabytki techniki są ważnym elementem dziedzictwa materialnego. Na obszarze woj. warmińsko-mazurskiego zachowało się ich stosunkowo niewiele. Związane jest to zarówno z typowo rolniczym charakterem regionu, jak również z funkcjonującym jeszcze do niedawna przeświadczeniem o ich niewielkiej wartości historycznej. Wiele obiektów uległo zniszczeniu lub zostało całkowicie przekształconych w ciągu ostatnich dziesięcioleci. Stąd konieczność ochrony istniejących jeszcze obiektów i zespołów. Są one niewątpliwie świadectwem rozwoju techniki i myśli inżynierskiej, jak również bardzo często przykładem dbałości nie tylko o funkcję, ale też formę estetyczną. Program przewiduje wspieranie rewitalizacji oraz działań zmierzających do zachowania zabytkowych obiektów i/lub ich układów z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji.

- Program ochrony zabytkowych zespołów dworsko-parkowych

Na terenie woj. warmińsko-mazurskiego występuje duża ilość dawnych majątków ziemskich obejmujących siedziby mieszkalne (pałac, dwór), założenie parkowe, folwark (często z wsią folwarczną) oraz mniejsze folwarki i obiekty przemysłowe (tartaki, gorzelnie, młyny itp.). W szczególnych przypadkach były one świadomie komponowane w obrębie całych, wielohektarowych dóbr ziemskich (rozmieszczenie zespołów zabudowy, układ pól, lasów i zadrzewień, sieć alei przydrożnych). Są charakterystycznym i wyróżniającym elementem kształtowania otwartego krajobrazu i stanowią istotny zasób dla rozwoju gospodarki

i turystyki. Istnieje konieczność rewaloryzacji zespołów dworsko-pałacowych z zachowaniem ich walorów historycznych, przy zapewnieniu im właściwych funkcji oraz zapobieganiu zagrożeniom wynikającym z wtórnych podziałów.

- Program ochrony alei przydrożnych

Aleje przydrożne woj. warmińsko-mazurskiego są zachowanym, unikalnym przykładem zagospodarowania przestrzeni publicznej w skali europejskiej. Ich wielorakie funkcje (przyrodnicze, kulturowe, komunikacyjne) są aktualne do czasów dzisiejszych. Są świadectwem kompleksowego zagospodarowania przestrzeni, wyróżnikiem krajobrazu kulturowego Warmii i Mazur. W związku z rosnącym natężeniem ruchu kołowego następuje proces ich zanikania. Konieczne jest wspieranie działań w celu zachowania charakterystycznych i najcenniejszych alei przydrożnych.

- Program ochrony sanktuariów pielgrzymkowych

Sanktuaria pielgrzymkowe należą do najbardziej charakterystycznych elementów pejzażu sakralnego katolickiej Warmii. Rozkwit tej architektury przypada na czasy baroku, a kończy się w XIX wieku. Założenia te choć różnorodne w formie i stylu łączy analogiczna funkcja, a w większości również typ przestrzenno-funkcjonalny, tj. kościół otoczony krużgankami lub murem z narożnymi kaplicami, kompozycyjnie powiązany z otaczającym krajobrazem. Założenia te stanowią przykład architektury i wystroju o wysokiej randze artystycznej oraz wybitnym znaczeniu historycznym. Konieczne jest wspomaganie działań przy konserwacji i restauracji obiektów.

- Program ochrony architektury sakralnej XIX i XX wieku

Czasy najnowsze, to jest XIX i pierwsza połowa XX wieku to kolejny po fazie gotyckiej rozkwit architektury sakralnej, zarówno pod względem skali tego zjawiska, jak też rangi artystycznej wznoszonych budowli. Budowle te charakteryzuje z jednej strony umiejętność wykorzystania tradycyjnych, historycznych wzorców architektonicznych, z drugiej nowe, a czasami nowoczesne, jak w przypadku modernizmu, rozwiązania architektoniczne. Architektura ta jest jednym z najbardziej charakterystycznych zjawisk rozwoju sztuki sakralnej w regionie. Program przewiduje wspomaganie działań przy konserwacji i restauracji obiektów.

- Program ochrony kapliczek i krzyży przydrożnych

Krzyże i kapliczki przydrożne, charakterystyczny element krajobrazu Warmii, stanowią świadectwo kulturowej i religijnej odrębności tej krainy. Ich liczba (ok. 1500 kapliczek)

oraz skala występowania w poszczególnych miejscowościach (od 2 do nawet 10 w jednej wsi) świadczą o randze i roli tych obiektów. Są one zatem ważnym i charakterystycznym elementem codzienności i tradycji religijnej dawnych mieszkańców regionu. Przewidziane jest wspomaganie działań przy konserwacji i restauracji obiektów.

3. Cel: Opieka nad zabytkami ruchomymi.

Działania w obszarach:

1) Dokumentacja:

- Wspieranie programów konserwatorskich mających na celu pełne rozpoznanie istniejącego w województwie zasobu;
- wspieranie działań zmierzających do dokumentowanie i wprowadzania do obiegu naukowego obiektów zabytkowych spoza zbiorów muzealnych;
- inicjowanie i wspieranie badań konserwatorskich poprzedzających właściwe prace konserwatorskie;
- dofinansowywanie prac badawczych i dokumentacyjnych związanych z zabytkami ruchomymi – wprowadzenie wojewódzkich grantów badawczych.

2) Konserwacja:

- wspieranie działań zmierzających do podejmowania prac konserwatorskich przy zabytkach ruchomych;
- dofinansowywanie prac konserwatorskich przy obiektach o znaczącej wartości artystycznej, historycznej lub naukowej, zgodnie z priorytetami przyjętymi w programie,
- wdrożenie i realizacja programów opieki nad zabytkami o szczególnej wartości artystycznej i naukowej;

3) Działania promocyjne:

- wspieranie inicjatyw zmierzających do publicznej prezentacji obiektów zabytkowych znajdujących się w zbiorach prywatnych lub w zbiorach publicznych na co dzień niedostępnych (w formie wystaw czasowych, incydentalnych pokazów, „dni otwartych” itp.);

4. Cel: Opieka nad zasobami muzeów.

Prawidłowa ochrona i skuteczne upowszechnianie dóbr kultury przez muzea wymaga działań na wielu obszarach (zabezpieczenie warunków do działalności muzealnej, prowadzenie

działalności badawczej, działania promocyjne, rozwój sieci muzealnej). Dlatego zabezpieczenie warunków dla działalności muzealnej uzyskuje się poprzez:

- zapewnienie właściwej kadry;
- zapewnienie odpowiedniej powierzchni magazynowej i wystawienniczej, nowoczesnej infrastruktury technicznej przy budowie, remontach i wyposażeniu działów muzealnych (m.in. systemów informatycznych, magazynowych, antywłamaniowych, przeciwpożarowych, klimatyzacyjnych, oświetleniowych);
- powołanie wojewódzkich funduszy przeznaczonych na zakup i konserwację muzealiów;
- wprowadzenie cyklicznych, premiowanych konkursów na najciekawszy projekt lub/i na nową ekspozycję muzealną, np. pod auspicjami marszałka województwa; pomoc w organizacji tematycznych objazdów studyjnych do muzeów, które wprowadziły nowe praktyki ekspozycji;
- wdrażanie programów i projektów badawczych stanowiących podstawową, statutową działalność muzeów, z którego wynika działalność wystawiennicza i oświatowa;
- utworzenie forum ułatwiającego zawiązywanie wzajemnych kontaktów zarówno między samymi placówkami muzealnymi, jak i szerzej, między nimi a placówkami kultury, fundacjami, stowarzyszeniami;
- wspólna promocja muzeów województwa, np. w „Warmińsko-Mazurskim Portalu Muzealnym”, wspólnej stronie w Internecie z pełnym serwisem informacyjnym o każdym z muzeów;
- rozwój sieci muzealnej – wspieranie istniejących placówek oraz tworzenie nowych muzeów specjalistycznych np. związanych z dawnym rzemiosłem, techniką, przemysłem, rozwojem regionalnym.

5. Cel: Program ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego województwa warmińsko-mazurskiego

Określenie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego powinno wynikać zarówno z jego wartości, jak też i potrzeb związanych przede wszystkim z obowiązującym systemem prawnym oraz ze świadomością społeczeństwa odnośnie wartości spuścizny dziedzicznej na przestrzeni dziejów.

Obszar województwa warmińsko-mazurskiego należy do regionów o charakterystycznych walorach archeologicznego dziedzictwa kulturowego o czym decyduje m. in.: sieć osad nawodnych, kompleksy grodzisk i kurhanów, stosunkowo nieprzekształcone środowiska naturalne z którym współgra archeologiczny krajobraz kulturowy.

Program przewiduje:

- współpracę ze środowiskiem tzw. „wykrywaczy” zmierną do pełnej kontroli ich działalności, a także dającą możliwość wykorzystania ich umiejętności w działaniach zmierną do pełniejszego rozpoznania zasobów archeologicznych i zapobieganie działalności przestępczej polegającej głównie na nielegalnym handlu zabytkami archeologicznymi;
- szerszą niż dotychczas edukację i popularyzację w zakresie potrzeby ochrony dziedzictwa archeologicznego poprzez organizację plenerowych festynów i pokazów, szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych itp.;
- wspieranie rewitalizacji zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- wspieranie działań zmierną do podejmowania prac konserwatorskich przy archeologicznych zabytkach ruchomych wpisanych do rejestru zabytków;
- powołanie Muzeum Archeologicznego – nowoczesnej placówki o randze wojewódzkiej o odpowiednim zapleczu magazynowym, której zadaniem byłoby m.in. systematyczne gromadzenie i eksponowanie pozyskiwanych w trakcie badań materiałów zabytkowych, a także ich konserwację i digitalizację;
- utworzenie parków kulturowych, działających w oparciu o zabytki archeologiczne.

6. Cel: Ochrona dziedzictwa niematerialnego

Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego realizowana jest poprzez: identyfikację, dokumentację (ewidencję), badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie, przekazywanie (edukacja formalna i nieformalna), rewitalizację.

Program ochrony dziedzictwa kulturowego ukształtowanego w kręgu oddziaływania tradycji wiejskiej w województwie warmińsko-mazurskim winien obejmować zarówno zachowane i wciąż żywe przejawy miejscowej kultury ludowej, jak też nową jej postać określaną mianem

folklorystyki, będącą wyrazem współczesnego, aktywnego stosunku do dziedzictwa przeszłości. W podejmowanych działaniach mających na celu ochronę wiejskiego dziedzictwa kulturowego należy mieć stale na uwadze, że w warunkach globalizacji i jednoczenia się pod hasłem jedności w różnorodności Europy, nasze „być albo nie być” zależy od sensownego użycia treści kultury rodzimej, w szczególności jej walorów inspirujących, identyfikujących oraz promocyjnych. Skala możliwości korzystania z zasobów dziedzictwa wsi zależy od zachowania jej podstawowej specyfiki, jaką jest jej zróżnicowanie regionalne w postaci z dawna ukształtowanych ugrupowań etnicznych oraz współcześnie kształtujących się regionów, funkcjonujących w oparciu o identyfikację z wyselekcjonowanymi elementami przeszłości.

Spośród różnego typu imprez folklorystycznych organizowanych w województwie warmińsko-mazurskim szczególnie ważne są te, które mają związek z ochroną tradycyjnych zawodów. Do imprez tego typu, zasługujących na szczególne wsparcie finansowe, merytoryczne oraz pomoc organizacyjną należą przede wszystkim jarmarki w trakcie których jest prezentowane są dawne zawody, umiejętności i zwyczaje.

Działania na rzecz ochrony i wspierania tradycji wsi oraz jej krajobrazu kulturowego mogą być rozpatrywane także w kontekście wykorzystania jako atrakcji turystycznej. Zachowane różnorodne formy kultury rodzimej w województwie warmińsko-mazurskim są potencjalnie ważnym i jak dotychczas w niewielkim stopniu wykorzystywanym czynnikiem aktywizacji turystycznej regionu. Nurt tradycji regionalnej, zachowane zasoby dziedzictwa wiejskiego, kolekcje etnograficzne i regionalne powinny stanowić istotny składnik kompleksowej oferty ze strony instytucji zajmujących się promocją i organizacją turystyki, wskazującej na wieś i funkcjonującą tam coraz liczniej infrastrukturę turystyczną jako miejsce aktywnego wypoczynku, połączonego z poznawaniem jej przeszłości. Organizatorzy turystyki muszą jednak znać potencjalne zasoby regionu – istniejące tu zabytki budownictwa regionalnego, pełną ofertę muzeów, kalendarz organizowanych imprez, żywe ośrodki folkloru i wytwórczości rzemieślniczej. Jak się wydaje, w dalszym ciągu znajomość tej problematyki wśród organizatorów turystyki jest stosunkowo niewielka i ograniczona do najbardziej znanych muzeów i zabytków. Brakuje popularnych wydawnictw o kulturze ludowej i tradycjach regionalnych jako atrakcji turystycznej. Postulat ich opracowania oraz wydania jest oczywisty. Niematerialnymi elementami dziedzictwa kulturowego są również nazwy geograficzne i historyczne (np. Warmia, Powiśle). Często są świadectwem minionych pokoleń, nośnikami

tradycji oraz historii i wielokulturowości regionu. Możliwość wpisu ich do rejestru zabytków (art. 9 ust. 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) jest również sposobem ich zachowania.

7. Cel: Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego – rozwój turystyki, działania edukacyjne, promocyjne itp.

Działania:

- utworzenie portalu internetowego, aktualizowanego na bieżąco, o wielowątkowym profilu informacyjnym na temat dziedzictwa kulturowego regionu (m.in. możliwie pełne informacje turystyczne, informacje o bazach noclegowych, imprezach kulturalnych, galeriach, wystawach, działających stowarzyszeniach, firmach projektowych i budowlanych zaangażowanych w ochronę zabytków itp.).
- stworzenie wojewódzkiego jednolitego systemu regionalnej popularyzacji i promocji zagadnień z zakresu ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, skierowanego do jednostek samorządu terytorialnego, szkół, organizacji pozarządowych itp. (np. w formie portalu internetowego);
- działania wspierające wykorzystywanie obiektów zabytkowych (zwłaszcza nieużytkowanych) dla potrzeb rozwoju infrastruktury turystycznej;
- realizacja programu ogólnospołecznej edukacji kulturowej; właściwa edukacja dzieci i młodzieży nastawiona na poznanie wartości tzw. „małych ojczyzn” i wskazanie potrzeby ochrony krajobrazu kulturowego jako swoistego wyróżnika i świadectwa tożsamości regionalnej;
- wydawanie i dofinansowywanie wydawnictw poświęconych zabytkom Warmii i Mazur;
- promowanie i wspieranie przywracania lub utrzymywania w obiektach pierwotnych, historycznych funkcji;
- współdziałanie w organizacji i współfinansowanie imprez kulturalnych, zwłaszcza o znaczeniu ponadlokalnym, promujących dziedzictwo kulturowe;
- działania związane z funkcjonowaniem szlaków edukacyjno-turystycznych po zasobach dziedzictwa kulturowego;
- organizacja i rozszerzenie formuły Europejskich Dni Dziedzictwa.

- **Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020 (Uchwała nr XXXIV/474/05 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 31 sierpnia 2005 r.)**

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020 powstała w wyniku diagnoz i identyfikacji wizji rozwoju obszarów strategicznych dla Warmii i Mazur, konsultacji eksperckich i konsultacji społecznych. Dokument ten określa cele i strategię działania mające na celu rozwój społeczno-gospodarczy województwa warmińsko-mazurskiego. Jednym z celów stojących przed Warmią i Mazurami jest wzrost potencjału turystycznego; cel ten wiąże się bezpośrednio z ochroną zabytków w regionie.

Dokument przedstawia następujące planowane działania mające na celu wzrost potencjału turystycznego województwa warmińsko-mazurskiego oraz jednocześnie ochronę zabytków:

- stałe badania rynku turystycznego, w tym ewidencja i badania wszystkich kategorii zabytków (w celu rozwoju, konserwacji, rewaloryzacji i zagospodarowania dóbr kultury),
 - wyeksponowanie specyfiki i wypromowanie tradycji regionu, opracowania szerokiej i urozmaiconej oferty turystycznej opartej o tradycje wydarzeń historycznych w regionie, posiadane obiekty zabytkowe i regionalną kuchnię,
 - wybranie i wylansowanie najważniejszych produktów turystycznych regionu w zakresie turystyki aktywnej (np. wędkarstwo, wodniactwo) i specjalistycznej, tranzytowej, wiejskiej i ekoturystyki, kulturowej i turystyki dla osób niepełnosprawnych,
 - zwiększenie dbałości o muzea w województwie poprzez wsparcie kadry merytorycznej, poprawę bazy lokalowej i lepsze wyposażenie techniczne,
 - opracowanie i realizowanie programów wspierania i ochrony indywidualnych cech kultury regionalnej.
- **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego (Uchwała nr XXXIII/505/02 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dn. 12 lutego 2002 r.)**

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego jest drugim, obok Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego, z podstawowych dokumentów w oparciu o które prowadzona powinna być polityka rozwoju regionalnego. W planie zawarta jest ogólna charakterystyka zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań zrównoważonego rozwoju, cele, zasady i kierunki zagospodarowania przestrzennego regionu oraz najważniejsze zadania ponadlokalne realizujące cele publiczne. Polityka zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego określa m.in. następujące zasady ochrony wartości kulturowych:

- ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego jako filaru turystyki;
- otoczenie szczególną troską obiektów zabytkowych o randze krajowej i międzynarodowej, a także obiektów o mniejszej randze lecz decydujących o odrębności regionalnej;
- przywrócenie zespołom staromiejskim ich historycznego charakteru (rewaloryzacja);
- zachowanie historycznej zabudowy wiejskiej z układem drożnym oraz zabytkowych układów pałacowych, dworskich i parkowych;
- respektowanie w zagospodarowaniu przestrzennym bezkonfliktowego wkomponowania zabudowy w przestrzeń historyczną.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego określa również główne kierunki ochrony środowiska kulturowego. Te skoncentrowane są jednak na miejskich ośrodkach i zespołach kulturowych, a więc nie dotyczą gminy Piecki.

Niemniej, przyjęta polityka rozwiązywania problemów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa obejmuje:

- działania ochronne i zabezpieczające, a także określenie zasobów i ich wartości;
- opracowanie strategii działań zmierzających do skutecznej i ciągłej ochrony, prawidłowego ich zagospodarowania i wypromowania;
- usystematyzowanie istniejących opracowań dotyczących krajobrazu kulturowego na fragmentach byłych województw włączonych w granice nowego regionu, dokonanie ich oceny według jednolitych kryteriów oraz uzupełnienie braków;
- przystosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji (np. turystyka).

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Piecki wykazują zgodność ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Piecki.

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Piecki (Uchwała Nr XVIII/117/00 Rady Gminy Piecki z dnia 30 września 2000 r. oraz Uchwała Nr LI/214/10 Rady Gminy Piecki z dnia 8 lipca 2010 r.)**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Piecki określa zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz wytyczne określania tych zasad w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:

1. W stosunku do zabytków nieruchomych ustala się następujące warunki konserwatorskie:
 - a) Konieczność uzyskania pozwolenia WKZ, na prace prowadzone w zabytkach wpisanych do rejestru i w ich otoczeniu oraz w obszarach wpisanych do rejestru zabytków, zgodnie z art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
 - b) Konieczność uzgodnienia lub uzyskania pozytywnej opinii WKZ wobec inwestycji budowlanych w odniesieniu do obiektów i obszarów w ewidencji zabytków, ale nie objętych wpisem do rejestru zabytków zgodnie z art. 30 ust. 2 i 39 ust. 3, ustawy Prawo budowlane.
 - c) Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:
 - o dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku,

- uzgodnionego z WKZ programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne materiały i technologie,
- uzgodnionego z WKZ programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

2. W stosunku do zabytków archeologicznych ustala się następujące warunki konserwatorskie:

- a) w przypadku realizowania inwestycji na obszarze stanowiska archeologicznego, znajdującego się w ewidencji zabytków AZP, prace ziemne należy poprzedzić weryfikacyjnymi sondażowymi badaniami archeologicznymi, ich wyniki pozwolą na zajęcie stanowiska konserwatorskiego do zagospodarowania terenu.
- b) na stanowiskach archeologicznych o własnej formie terenowej i wpisanych do rejestru zabytków zakazuje się inwestycji budowlanych i działalności rolniczej, winny one pozostać nieużytkami.
- c) inwestycje „liniowe” (np. gaz, prąd, kanalizacja, telekomunikacja) winny być prowadzone pod stałym nadzorem archeologicznym,
- d) w przypadku braku ewidencji AZP należy wykonać rozpoznanie powierzchniowe przed realizacją inwestycji,
- e) na wszystkie rodzaje badań archeologicznych należy bezwzględnie uzyskać pozwolenia WKZ.

3. Obszary ewidencyjne:

Na terenie gminy brak obiektów i obszarów o wybitnej wartości kulturowej i krajobrazowej. Dla obszarów określonych w pierwotnym Studium, jako „strefy ochrony konserwatorskiej” przyjmuje się nazwę „obszary ewidencyjne”. Tym samym dokument ustala następujące obszary ewidencyjne na terenie gminy: Babięta, Brejdyny, Cierzpięty, Dłużec, Dobry Lasek, Krutyń, Mojtyny, Nawiady, Piecki (część miejscowości), Zgon.

- a) Dla obszarów ewidencyjnych o zachowanym historycznym układzie zabudowy z występującą zabudową zabytkową i tradycyjną, gdzie wartości zabytkowe nie dominują bezwzględnie, ochronie podlegają obiekty figurujące w ewidencji

zabytków i rejestrze zabytków oraz zasadnicze elementy układu drogowego i grup zieleni związanej z tymi obiektami. Nadzorem WKZ objęta jest wyłącznie działalność inwestycyjna dotycząca wyłącznie obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków oraz ich bezpośrednio przylegającego (sąsiadującego) otoczenia. Działalność na innych terenach w tej strefie nie jest objęta nadzorem konserwatorskim.

b) W odniesieniu do zabytków architektury ujętych w ewidencji zabytków ustala się następujące warunki:

- obowiązuje ochrona historycznego krajobrazu kulturowego z widokiem na historyczne ośrodki wiejskie, z dominantami w postaci kościołów oraz historyczną zielenią zagospodarowaną w postaci parków, cmentarzy i alei przydrożnych,
- obowiązuje ochrona zachowanej zabytkowej struktury architektoniczno-przestrzennej w postaci układu ruralistycznego, zabytków architektury, zabytkowych parków, cmentarzy, zabytkowej zieleni zorganizowanej (np. aleje przydrożne), stanowisk archeologicznych, o własnej formie krajobrazowej,
- obowiązuje ochrona układu dróg i placów, sposobu zabudowy wsi i zależności przestrzennych występujących pomiędzy poszczególnymi częściami składowymi wsi,
- obowiązuje pełna ochrona obiektów historycznych. Ochronie podlegają: kształt i rodzaj pokrycia dachu, artykulacja i sposób opracowania elewacji (w tym rodzaj i forma stolarki okiennej i drzwiowej jako jednego z elementów wystroju elewacji),
- obowiązuje zakaz dokonywania zmian w budynkach historycznych, mogących doprowadzić do utraty wartości zabytkowej (wyburzenia, nadbudowy, zmiana kształtu dachów, zmiana rodzaju pokrycia dachowego, to jest wprowadzenia współczesnego rodzaju pokrycia) oraz przebudowy obiektów historycznych – w tym zmian w obrębie elewacji z wyłączeniem prac adaptacyjnych uwzględniających walory zabytkowe obiektów, dokonanych na podstawie wytycznych konserwatorskich oraz

zmian wynikających z ustaleń zdobytych na podstawie badań naukowych i konserwatorskich,

- o remonty budynków historycznych należy prowadzić na zasadach pozwalających zachować jako eksponowane walory zabytkowe elewacji, to jest kompozycję elewacji, detal architektoniczny, rodzaj wykończenia elewacji, rodzaj materiałów budowlanych.

4. W odniesieniu do historycznych parków i cmentarzy ustala się następujące warunki:

- c) w obrębie cmentarza obowiązuje ochrona układu przestrzennego (alei, kwater), ochrona zabytkowego drzewostanu, a przede wszystkim nasadzeń granicznych, ochrona historycznych nagrobków i innych elementów małej architektury, to jest ogrodzenia, pompy wody, bramy, kaplice,
- d) w obrębie parków obowiązuje ochrona układu przestrzennego i historycznego sposobu zagospodarowania, ochrona zabytkowego drzewostanu, ochrona historycznych elementów małej architektury,
- e) w obrębie historycznych parków i cmentarzy zakazuje się zmian układu przestrzennego (aleje, nasadzenia, kwatery), wycinki starodrzewu, likwidacji historycznych elementów małej architektury, a w przypadku cmentarzy także zabytkowych nagrobków,
- f) wszelkie prace inwestycyjne dotyczące zabytkowych parków i cmentarzy należy poprzedzić właściwą dokumentacją konserwatorską prowadzącą do określenia uwarunkowań historycznych i możliwości dalszego użytkowania,
- g) wszelkie prace w obrębie zabytkowych parków i cmentarzy należy uzgodnić z WKZ, a w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków uzyskać pozwolenie WKZ na prowadzenie prac.

5. Działalność inwestycyjną na obszarach objętych ochroną konserwatorską można prowadzić zgodnie z zasadami integracji konserwatorskiej, to jest:

- h) zachowania i kontynuacji historycznych układów zabudowy,
- i) ochronie istniejących obiektów zabytkowych,
- j) nawiązania formą, detalem architektonicznym i rozplanowaniem nowej zabudowy do zabudowy tradycyjnej,

- k) zachowania historycznych zespołów osiedleńczych wraz z siecią dróg i istniejącą zielenią wysoką,
- l) zachowania zasadniczych elementów rozplanowania ulic i placów,
- m) przebudowy obiektów dysharmonijnych,
- n) stosowania tradycyjnych materiałów budowlanych,
- o) adaptacji istniejących obiektów do nowej funkcji pod warunkiem utrzymania ich charakteru.

6. W nowotworzonych planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego parametry i wskaźniki kształtowania nowej zabudowy oraz zagospodarowania terenu dla zapewnienia ciągłości w kształtowaniu architektury lokalnej, charakterystycznej dla tego regionu, powinny uwzględniać historyczne elementy podlegające ochronie, takie jak: linie zabudowy, skala zabudowy, sposób lokalizacji i rozmieszczenia budynków, forma i gabaryty budynków architektury tradycyjnej i miejscowej, geometria oraz pokrycie dachu, kolorystyka dachów, nachylenie połaci dachowych z wyjątkiem budynków usługowych, produkcyjnych i składowych, rodzaj stosowanych lokalnie materiałów budowlanych, stolarki otworowej oraz tradycyjnego dla regionu detalu budowlanego, zdobnictwa ciesielskiego, stolarskiego, kowalskiego.

- **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkalno-usługowej i rzemiosła. Wieś Piecki. (Uchwała Nr XXXIII/209/02 Rady Gminy w Pieckach z dnia 22 czerwca 2002 r.)**

Plan wskazuje, iż z uwagi na wysokie walory krajobrazowe, teren nim objęty podlega ochronie jako obszar chronionego krajobrazu. W związku z tym nowe zagospodarowania nie może tworzyć dysonansu w krajobrazie. Odnosi się to do wyglądu nowych budynków oraz adaptacji istniejących, do zachowania proporcji budynków i rodzaju projektowanych materiałów. Tym samym ustala się wysokość budynków do jednej kondygnacji z poddaszem użytkowym. Dach powinien być wysoki, pokryty dachówką ceramiczną lub materiałem ją imitującym. Dopuszcza się krycie dachów trzcina lub gontem. Wyklucza się krycie ich eternitem lub papą. Nachylenie połaci dachu 35-50o. W przypadku podpiwniczenia budynku poziom zerowy nie może przekroczyć 1,0 m w stosunku do przyległego terenu. Budynki gospodarcze powinny posiadać bryłę nawiązującą do budynków mieszkalnych, a ich przeznaczenie nie może być uciążliwe

dla zabudowy mieszkalnej. Ewentualna uciążliwość wynikającą z prowadzonej działalności gospodarczej musi się mieścić w granicach posiadanej działki.

- **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkalno-usługowej. Wieś Krutyń. (Uchwała Nr XXXIII/210/02 Rady Gminy w Pieckach z dnia 22 czerwca 2002 r.)**

Ustalenie tego planu względem zabudowy są zbieżne z opisanymi dla wsi Piecki.

- **Plan odnowy miejscowości Krutyński Piecok na lata 2013-2019 (Uchwała Nr XL/172/13 Rady Gminy Piecki z dnia 30 października 2013 r.)**

Przeprowadzona w planie analiza zasobów miejscowości wskazuje na:

- średnie znaczenie środowiska kulturowego, na które składają się walory architektury wiejskiej i osobliwości kulturowe, walory zagospodarowania przestrzennego, zabytki i zespoły artystyczne ;
- małe/średnie znaczenie dziedzictwa religijnego i historycznego, na które składają się miejsca, osoby i przedmioty kultu, tradycje, obrzędy, gwara, ważne postacie historyczne, specyficzne nazwy, legendy, podania, postacie i fakty historyczne.

W analizie SWOT kwestie ładu przestrzennego i dziedzictwa kulturowego wymienia się jako pozytywne. Zaangażowanie i dbałość mieszkańców o estetykę wsi z zachowaniem regionalnej zabudowy jest mocną stroną miejscowości. Rozwój kulturalny wsi w analizie jest zdiagnozowany jako szansa. Co istotne, plan wśród zadań do realizacji i obszarów o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców nie wymienia jednak elementów związanych z dziedzictwem kulturowym oraz jego ochroną.

- **Program współpracy gminy Piecki z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami wymienionymi w rat. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2013 (Uchwała Nr XXX/122/12 Rady Gminy Piecki z dnia 29 grudnia 2012r.)**

Program jest elementem lokalnego systemu szeroko rozumianej polityki społecznej i służy rozwojowi instytucjonalnych form aktywności społecznej oraz określa współpracę między organami Gminy a niezależnymi podmiotami inicjatywy społecznej, która powinna służyć ich

wzajemnemu skutecznemu uzupełnianiu się w realizacji zadań publicznych. Program ukierunkowany jest na realizację zadań publicznych z dziesięciu obszarów, z których dwa są istotne w kontekście opieki nad zabytkami:

- Obszar 1. Zadania publiczne z zakresu kultury i sztuki oraz ochrony dóbr kultury i tradycji;
- Obszar 2. Zadania publiczne z zakresu kultury fizycznej, rekreacji, turystyki, aktywnego wypoczynku.

W związku z powyższym, na rok 2013 jako priorytetowe do udzielenia wsparcia finansowego w ramach programu uznaje się m.in.

- Upowszechnianie kultury fizycznej i sportu przez zwiększenie uczestnictwa dzieci i młodzieży w dyscyplinach sportowych, troskę o prawidłowy rozwój fizyczny młodego pokolenia, współzawodnictwo sportowe dzieci i młodzieży, upowszechnianie czynnego wypoczynku przy wykorzystaniu atutów krajoznawczych Gminy i okolicy. Organizowanie imprez sportowych, rekreacyjnych i turystycznych;
- Promocję kultury i tradycji regionalnych, upowszechnianie kultury i sztuki twórców profesjonalnych i amatorskiego ruchu kulturalnego,

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Rys historyczny Gminy Piecki

Gmina Piecki położona jest w środkowej części województwa warmińsko-mazurskiego, w powiecie mrągowskim. Znajduje się na obszarze Pojezierza Mazurskiego, obok Równiny Kurpiowskiej. Sąsiaduje z gminami Dźwierzuty, Mikołajki, Mrągowo, Ruciane-Nida, Sorkwity, Świętajno.

Dzięki badaniom archeologicznym wiadomo, że na terenie gminy Piecki ślady osadnictwa pojawiły się już w okresie pradziejów, epoce kamienia. W okresie epoki lodowcowej (7-9 tys. lat p.n.e) obszar gminy był zamieszkiwany przez ludność z tzw. „kultury świderskiej”. Zajmowali się oni głównie łowiectwem, polowali przeważnie na występujące w tamtym okresie w Pieckach renifery. Pozostałe badania archeologiczne pozwoliły ustalić, że obszar gmin nie był zamieszkiwany przez duże skupiska ludzi. W okresie rzymskim zaczęła wzrastać eksploracja tych terenów przez ludzi.

W czasie średniowiecza obecny teren gminy Piecki był stopniowo zasiedlany przez Prusaków i Słowian. Jednak działalność Krzyżaków uniemożliwiła dalsze osiedlanie.

W Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich możemy znaleźć informacje, że w roku 1401 Ulrich von Junginen przekazał Pieciowi (stąd nazwa gminy od Piecio – Piotr) z Muszak (Petzym von Myschake) i Jakuszowi ziemię nad jeziorem Medalbern. Zastrzeżono jednak, że muszą od każdych 15 włók odbyć jedną służbę zbrojnych. Kolonizację oparto na prawie chełmińskim. Następną znaną datą ponownej lokacji to 1448 r, wtedy to Eberhard von Wesenthau zwiększył ilość włók.

Zakon krzyżacki, który był właścicielem tych ziem, pozwalał na osadzanie się na swoich terenach również Słowianom. Głównie korzystali z tego chłopcy z Mazowsza oraz z Litwy. Działano w ten sposób ponieważ użytkowana przez nich ziemia dawała zyski ekonomiczne. Jednym z warunków postawionym przez Królestwo Pruskie było przejście na protestantyzm. Ten stan rzeczy zakończył się w 1724 roku. Miała w tym czasie miejsce tzw. kolonizacja fryderycjańska, czyli na mocy edyktu króla Prus Fryderyka Wilhelma zasiedlanie tych terenów przez Niemców oraz zakaz osiedlania się Polaków.

I rozbiór Polski doprowadził do przyłączenia do królestwa pruskiego prawie całych Prus Królewskich i Warmii. Nastąpiły zmiany administracyjne - Fryderyk II utworzył powiaty i urzędy dominialne. Od tej pory tzw. kamerom wojenno-skarbowym podlegali dzierżawcy domen, komisarze skarbowi i starostowie powiatowi.

W późniejszym czasie zamiast kamer były regencje.

Pod zaborami starano się jak najbardziej ograniczyć kulturę polską. Były to jedne z najślabiej rozwiniętych terenów Prus, dlatego nadawano liczne przywileje dla planowanych nowo osiedlających się Niemców. Najliczniej tereny te zamieszkiwali biedni chłopcy przybyli wcześniej z terenów Mazowsza, tzw. Mazurzy.

Niewiele zachowało się do naszych czasów majątków dworsko-folwarcznych, jednak te które się zachowały pozwalają stwierdzić, że nie zamieszkiwali ich najbogatsi.

Aby zwiększyć atrakcyjność rejonu na początku XX wieku została przeprowadzona linia kolejowa, niestety uległa zniszczeniu po II wojnie światowej i nie została odbudowana.

Ze względu na rolniczo-leśny charakter gminy, próbowano na tym terenie rozwijać różne formy działalności gospodarczej. Ich śladami są młyny w Babiętach, Krutyńskim Piecku, młynarzówka w Nawiadach, resztki masarni w Nawiadach (komin), czy stalowy wiatrak w Krutyńcu, a także pozostałości tartaku w Strzałowie.

Po 1918 r., czyli po zakończeniu I wojny światowej, przegranej dla Niemiec, odbył się plebiscyt na przynależność do kraju. Było to charakterystyczne dla obszarów niemieckich graniczących z istniejącą już Polską. Odbył się on w lipcu 1920 roku w czasie wojny polsko – bolszewickiej i zakończył pozytywnie dla Niemiec.

Obszar był słabo zagospodarowany, i jednym z najuboższych ekonomicznie. Działo się tak też podczas II wojny światowej.

Po wybuchu II wojny światowej, działania wojenne na obszarze Prus Wschodnich rozpoczęły się dopiero w 1945 roku. Spowodowały one jednak olbrzymie zniszczenia, część miast i mniejszych miejscowości została całkowicie zniszczona, a majątki rozgrabione. Tereny zostały ponownie wyludnione.

Po wojnie włączone w granice Rzeczypospolitej Polski. W okolicach tych często dochodziło do konfliktów narodowościowych i wysiedleni.

W latach 1975-1998 miejscowość położona była w województwie olsztyńskim. Siedzibą gminy jest miejscowość Piecki.

5.2.2. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy Piecki znajdują się liczne stanowiska archeologiczne. Przeważają ślady osadnictwa oraz osady datowane na starożytność i okres nowożytny.

W typologicznie najczęściej powtarzającą się funkcją jest ślad osadniczy. Określa się go na podstawie luźnych znalezisk typowych dla obszarów zamieszkiwanych dawniej przez ludzi. Są to np. fragmenty naczyń, skrobaczki do kamieni, wiórki krzemienne różnego rodzaju narzędzia tj. toporki, oraz bryły żuźla (powstałe na skutek produkcji żelaza).

Na północy miejscowości Piecki znajduje się nekropolia. Odnaleziono tu groby ciepłopalne oraz przedmioty takie jak: dwie zapinki płytkowe wykonane z brązu, fragmenty grzebienia kościanego, przęślik gliniany, fragmenty brązowej bransolety taśmowatej, zawieszki dwuspiralnej, fragmenty naczynia glinianego - pucharka na pustej nóżce oraz przepalone kości ludzkie należące do kobiety. Stanowisko w Pieckach znajduje się w zachodniej strefie osadnictwa grupy olsztyńskiej w której stwierdza się kontynuację użytkowania cmentarzysk od okresu wpływów rzymskich, należących do kultury bogaczewskiej. Materiał zabytkowy pozwala datować cmentarzysko w Pieckach na lata ok. 525-600 r.

W miejscowości Czaszkowo nad jeziorem Nidajno odkryto niezwykle ciekawe obiekty archeologiczne, posiadające bardzo duże walory artystyczne. Wykonane z niezwykle

pietyzmem elementy zdobnicze do pasów oraz różnego typu militaria. Sposób wykonania i dekorowania broni był na bardzo wysokim poziomie, przez co zachowana broń była bardzo droгим towarem. Badacze zadatowali znaleziska na połowę I tysiąclecia naszej ery.

Wykaz stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na terenie Gminy Piecki znajduje się w Gminnej Ewidencji Zabytków.

5.2.3. Zabytki nieruchome na terenie gminy Piecki

Architektura folwarczna i dworska

Za najbardziej charakterystyczne zabytki nieruchome na terenie gminy należy uznać budownictwo mieszkalne. Najczęściej budowane w I ćwierci XX w. o prostej bryle parterowej z poddaszem. W latach 30 XX w. budowano domy dwu kondygnacyjne murowane z wystającą częścią środkową w II kondygnacji.

Najcenniejsze są zabudowania drewniane z II połowy XIX wieku. Na rzucie prostokąta, z poddaszem. Budynki o bogatszym wystroju posiadają jeszcze dekoracje w formie gzymsów oraz ganków. Wyjątki stanowią laubzekiny.

Za miejscowości o budownictwie najbardziej wartościowym zabytkowo należy uznać: Krutyń, Stare Kiełbonki, Zgon

Bardzo niekorzystne są masowe przekształcenia budynków, Poddawanie ich termomodernizacji, wtórnemu otynkowaniu oraz stosowaniu jaskrawych kolorów fasad niepasujących do otoczenia. Zwłaszcza w miejscowości Piecki.

Do założeń dworskich często wchodziły w skład również parki. Najlepiej zachowane na terenie gminy Piecki są w Bieńkach i Brejdynach. Widoczny jest pierwotny układ drzew.

Na terenie gminy Piecki znajduje się bardzo duża liczba cmentarzy. Są one najczęściej poewangelickie. Z kilkoma nagrobkami lub pojedynczymi przykładami. Głównie są to opaski w kształcie prostokątów lub wieka trumny, rzadziej pojedyncze krzyże. Zdecydowana większość jest zaniedbana, porośnięta mchem i z ukruszonymi nagrobkami.

5.2.4. Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji w październiku

2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki.

Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody.

Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu Konwencji UNESCO obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego
- sztuki widowiskowe
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne
- wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym

Na terenie gminy Piecki nie zachowały się tradycyjne zwyczaje i rytuały, nie kontynuuje się też tradycji rzemiosła. Istnieją natomiast interesujące inicjatywy mieszkańców oraz gminy :

- zespół folklorystyczny „Pieckowanie” działający w Gminnym Ośrodku Kultury Sportu i Rekreacji „Pegaz” w Pieckach. Zespół promuje lokalną twórczość kulturalną podczas występów na imprezach w Pieckach i na wyjazdach. Działalność artystyczna zespołu przyczynia się do popularyzacji mazurskiej kultury w regionie. Wspólne śpiewanie aktywizuje społeczność lokalną do pielęgnowania tradycji folkloru mazurskiego.
- imprezy „Biesiada weselna – Wesele po mazursku” oraz „Pieckowiada”
- działające koło gospodyń wiejskich

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.3.1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków

W dokumentacji Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Olsztynie znajduje się 38 obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Obiekty te zostały przedstawione w tabeli poniżej oraz ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Piecki.

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer	Obiekt	Numer Rejestru	Data wpisu
1.	Babięta			zespół dawnego młyna i tartaku wodnego	4029	16-12-1997
2.	Babięta		1	chałupa	2816	09-06-1989
3.	Babięta		38	chałupa	2817	09-06-1989
4.	Bieńki			obora-spichlerz	2789	26-04-1989
5.	Bieńki			dom /dwojak/	2788	26-04-1989
6.	Bieńki			park krajobrazowy	2822	15-05-1989
7.	Brejdyny			park	1298	20-12-1979
8.	Jeziorko			zespół zabudowy leśniczówki z aleja kasztanową i najbliższym otoczeniem	4434	04-10-2006
9.	Krutyń		20	chałupa	2797	02-05-1989
10.	Krutyń		26	chałupa	2806	09-05-1989
11.	Krutyń		31	chałupa	2790	02-05-1989
12.	Krutyń		40	chałupa	2796	02-05-1989
13.	Krutyń		52	chałupa	2798	02-05-1989
14.	Krutyń		53	chałupa	2820	09-05-1989
15.	Krutyń		54	chałupa	2818	09-05-1989
16.	Krutyń		61	chałupa	2792	02-05-1989
17.	Krutyń		66	chałupa	3637	01-12-1993
18.	Krutyń			budynek gospodarczy - stodoła	2813	09-05-1989
19.	Krutyń		65	chałupa	2814	09-05-1989
20.	Krutyń		71	chałupa	2815	09-05-1989
21.	Mojtyny		19	chałupa	2793	02-05-1989

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer	Obiekt	Numer Rejestru	Data wpisu
22.	Nawiady			kościół ewangelicki wraz z cmentarzem przykościelnym	1080	05-08-1968
23.	Nawiady			cmentarz ewangelicko-augsburski	4448	11-01-2007
24.	Nowy Zyzdrój		6	chałupa	2795	02-05-1989
25.	Nowy Zyzdrój		7	chałupa	2810	09-05-1989
26.	Piecki	Zwycięstwa	3	chałupa	3068	18-12-1990
27.	Pierśławek			leśniczówka "sosnówka"	1587	07-05-1985
28.	Stare Kiełbonki		4	chałupa	2800	02-05-1989
29.	Stare Kiełbonki		11	chałupa	2801	02-05-1989
30.	Stare Kiełbonki		17	chałupa	2807	09-05-1989
31.	Zgon			wiatrak stalowy	1315	16-05-1980
32.	Zgon		37	chałupa	1395	15-07-1982
33.	Zgon		17	chałupa	2791	02-05-1989
34.	Zgon		34	chałupa	2821	09-05-1989
35.	Zgon		33	chałupa	1396	15-07-1982
36.	Zielony Lasek			zespół młyna wodnego	4004	4-09-1997
37.	Zielony Lasek			cmentarz	4583	21-11-2011
38.	Zyzdrojowa Wola		1	chałupa	2794	02-05-1989

Zabytki nieruchome w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Wykaz zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków został zawarty w Gminnej Ewidencji Zabytków.

5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

5.4.1. Gminna Ewidencja Zabytków gminy Piecki

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Po wejściu w życie nowelizacji gmina Piecki przystąpiła do prac związanych z powołaniem do życia Gminnej Ewidencji Zabytków. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568) oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr113, poz. 661), jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Gmina Piecki – przykładowa karta gminnej ewidencji zabytków, awers i rewers.

KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIERUCHOMEGO		3. Miejscowość
1. Nazwa	2. Czas powstania	Zielony Lasek
Zespół młyna wodnego	XIX / XX w.	
8. Fotografia obiektu		4. Adres
		Zielony Lasek
		5. Przynależność administracyjna
		Województwo warmińsko-mazurskie
		Powiat mragowski
		Gmina Piecki
		6. Forma ochrony
		Rejestr: A-4004 Data: 04.09.1989
		7. Opracowanie karty AUTOR: N. Ruszczyk Data: 2013-10-10

<p>9. Lokalizacja</p> <p>Skala: 1:2000, orientacja północna, układ współrzędnych 1965</p>	<p>10. Dodatkowe informacje dotyczące obiektu</p> <table border="1"> <tr> <td>Nr ewidencyjny działki:</td> <td>99 / 3</td> </tr> <tr> <td>Funkcja:</td> <td>gospodarcza</td> </tr> <tr> <td>Stan zachowania:</td> <td>dobry</td> </tr> <tr> <td>Rodzaj zagrożeń:</td> <td>brak</td> </tr> </table>	Nr ewidencyjny działki:	99 / 3	Funkcja:	gospodarcza	Stan zachowania:	dobry	Rodzaj zagrożeń:	brak
Nr ewidencyjny działki:	99 / 3								
Funkcja:	gospodarcza								
Stan zachowania:	dobry								
Rodzaj zagrożeń:	brak								
<p>11. Dodatkowe fotografie</p> 	<p>12. Uwagi</p>								

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, funkcję, rodzaj zagrożeń, stan zachowania oraz działkę ewidencyjną na której znajduje się obiekt. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Piecki została przygotowana według specyfikacji przygotowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Podczas prac nad Gminną Ewidencją Zabytków dokonano weryfikacji zasobu znajdującego się w wykazie Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod kątem stanu faktycznego. Gminna Ewidencja Zabytków stanowi oddzielny dokument.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Do najistotniejszych obiektów zabytkowych na terenie gminy można z całą pewnością zaliczyć:

- **Kościół w Nawiadach**

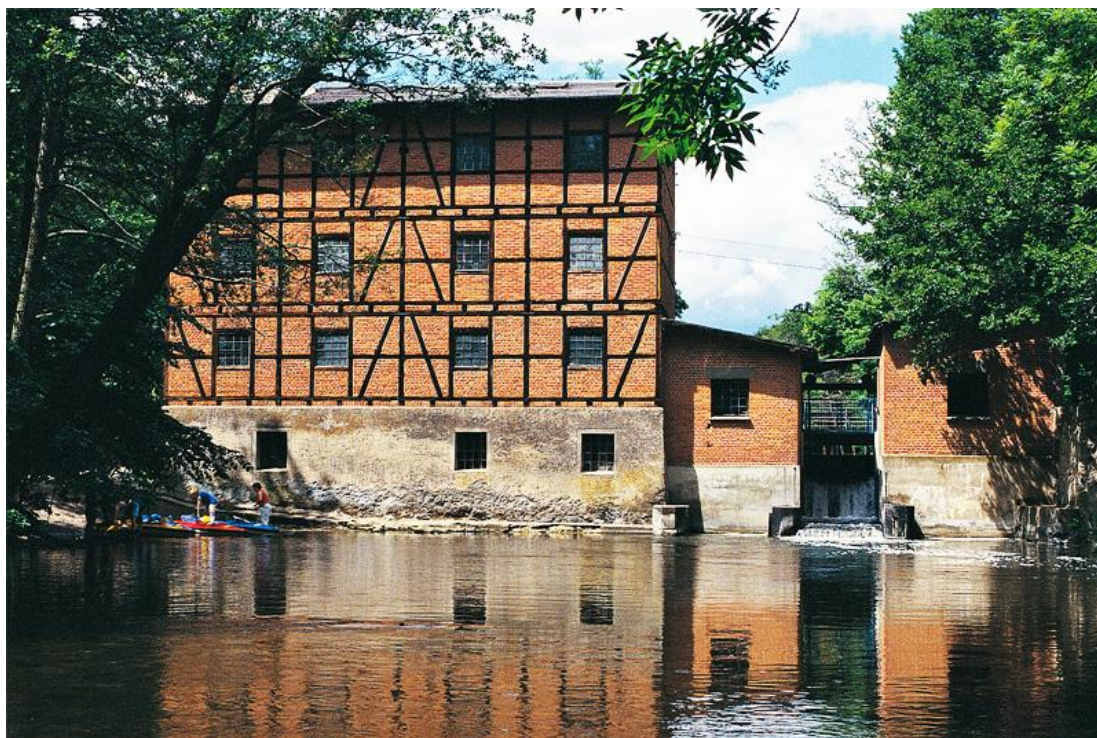
Kościół w Nawiadach jest jednym z najstarszych kościołów na Mazurach wybudowanym w latach 1600-1603. Nawiady odgrywały swego czasu rolę centrum życia religijnego i społecznego. Drewniana wieża kościelna pochodzi z 1687 roku, barokowy ołtarz z cennymi obrazami umieszczonymi po jego dwóch stronach do dziś ozdabia kościół. Na górze ołtarza zobaczyć możemy dwie postaci świętych: Piotra z kluczami i Pawła z mieczem a pośrodku krzyż promieniujący. W środku ołtarza obraz Matki Bożej z dzieciątkiem Jezus na ramieniu. Po bokach umieszczone wartościowe obrazy obracane które przedstawiają ewangelistów, z tyłu natomiast sceny pasyjne. Początkowo obraz połączony był z amboną , dziś są to dwa odrębne elementy. Znajduje się tam również anioł chrzcielny trzymający w rękach misę, na którą kładziono dziecko i udzielano chrztu. Kościół okala mur z sześcioma narożnikami i czterema wyjściami, a przed nim ustawiony jest potężny głaz, który upamiętnia poległych w czasie działań wojennych żołnierzy.

- **Chata Mazurska w Pieckach**

Jest to jedna z nielicznych chat które zachowały się z okresu gdy teren gminy Piecki zamieszkiwali Mazurzy. Po II wojnie światowej, w roku 1945, Mazurzy zostali wysiedleni, zostały tylko nieliczne rodziny. Nowi mieszkańcy Piecek starali się zagospodarować to co zastali, dlatego też budynek chaty poddany został pewnym przeobrażeniom. Chata mazurska znajduje się w pobliżu poczty, co wskazuje na to, że znajdowało się tu centrum miejscowości. Przed wojną mieścił się w niej gabinet dentysty. Kształt budynku jest przykładem dawnego budownictwa ludowego. Podczas prac remontowych odkryto na belce napis „1846”. Datę budowy właściciel domu odkrył podczas konserwacji ścian na północnym szczycie budynku, który wpisany jest na listę obiektów zabytkowych. Konserwator zabytków podczas prac konserwacyjnych wysnuł przypuszczenie, iż ten budynek powstał na fundamentach starszej konstrukcji. Chata mazurska jest własnością prywatną. Przed domem stoi kapliczka, która jest repliką kapliczki w Świętej Lipce.

- **Młyn wodny w Zielonym Lasku i Babiętach**

Młyn wodny w Zielonym Lasku - obiekt o charakterystycznej budowie z muru pruskiego, posiadający śluzę i małą elektrownie. Wcześniej mieściła się tu papiernia, która istniała od 1765r. W 1795 roku została zamknięta i około 1890 roku wybudowano w jej miejsce pierwszy profesjonalny młyn wodny. W roku 1890 powstał dwupiętrowy budynek, który możemy oglądać do dziś. Młyn jest nieczynny a zwiedzanie jego wnętrza jest uzgadniane indywidualnie z właścicielem.

Młyn wodny w Babiętach – istnieje od XVII wieku; dziś funkcjonuje jako mała elektrownia wodna.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (ANALIZA SWOT)

Mocne strony:

- bliskie sąsiedztwo Mrągowa i Olsztyna które pełnią istotne funkcję ośrodków gospodarczych, kulturalnych i oświatowych;
- licznie zachowana, charakterystyczna dla regionu architektura drewniana wsi
- społeczność lokalna podtrzymująca miejscową tradycje – działalność GOKSIR „Pegaz” – zespół folklorystyczny i wydarzenie kulturalne związane z promocją regionalnego folkloru;
- region atrakcyjny pod względem turystyki – liczne jeziora i lasy, czyste powietrze;
- obiekty sakralne o dużych walorach historycznych i turystycznych;
- aktualne dokumenty strategiczne na poziomie wojewódzkim i gminnym regulujące kwestię opieki nad zabytkami;
- bogaty zasób ruchomych dzieł sztuki zgromadzonych w obiektach sakralnych i muzeach;
- bogactwo zasobów różnych grup zabytków nieruchomych, w tym archeologicznych.
- Ciekawe budownictwo drewniane wiejskie z II poł. XIX
- Wsparcie finansowe gminy dla projektów badawczych (badania archeologiczne w Czaszkowie)

Słabe strony:

- postępująca degradacja historycznych układów ruralistycznych;
- zły stan techniczny obiektów architektury drewnianej;
- zanikanie tradycyjnej sztuki budowlanej i form budowlanych oraz stosowania tradycyjnych materiałów;
- brak systemów zabezpieczeń obiektów zabytkowych (ochrony przeciwpożarowej, antywłamaniowych);
- modernizacja historycznej zabudowy skutkująca degradacją lokalnych kolorytów;
- starzejąca się społeczność lokalna będąca źródłem wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym;

Szanse:

- zachowanie zasadniczych cech krajobrazu kulturowego gminy;
- podniesienie atrakcyjności turystycznej z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego – zagospodarowanie szlaków turystycznych istniejących i nowych przy wyeksponowaniu obiektów zabytkowych i zabytków archeologicznych;
- utrzymanie i eksponowanie zachowanych zabytków o walorach lokalnych, tworzących lokalny klimat;
- podniesienie poziomu realizacji architektonicznych oraz sposób zagospodarowania działek;
- kształtowanie nowego zagospodarowania na zasadzie dobrej kontynuacji;
- budowa dodatkowych szlaków/tras turystycznych w oparciu o środowisko naturalne i kulturowe z całym bogactwem środowiska przyrodniczego);
- budowa we współpracy samorządu, lokalnych organizacji i stowarzyszeń, organizacji turystycznych wspólnego zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania na cele turystyczne, kulturalne środowiska naturalnego i kulturowego;
- podniesienie poziomu wiedzy w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- kształtowanie współczesnych form zabudowy i zagospodarowania terenu z poszanowaniem tradycji i wykorzystaniem wzorców regionalnych;
- aktywizacja ekonomiczna i społeczna wokół działalności związanej z promowaniem i utrzymaniem zabytków.

Zagrożenia:

- zanik tożsamości - cech lokalnego krajobrazu w wyniku niekorzystnych przekształceń historycznych układów ruralistycznych, modernizacji zabudowy lub zastępowanie dawnej zabudowy współczesną obcą lokalnej tradycji, realizowaną według typowych projektów lub projektów nie uwzględniających cech zabudowy tradycyjnej;
- trudny dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania opieki nad zabytkami
- niewystarczająca promocja zabytków;

- niekompletna dokumentacja dotycząca zasobu archeologicznego i zabytkowego gminy.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. Priorytety

W toku analizy, określono trzy priorytety realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Piecki. Są to:

- **Priorytet I**

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

- **Priorytet II**

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

- **Priorytet III**

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej

7.2. Kierunki działań i zadania

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wyodrębniono poszczególne zadania.

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy	Gmina Piecki, Jednostki Gminne,	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Dotacje Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje

			Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego Zadbanie o zabytkowe cmentarze i parki. Uporządkowanie i zinwentaryzowanie inskrypcji na nagrobkach.	Gmina Piecki	Budżet gminy
Rozszerzenie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	Wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków, Walka z samowolami budowlanymi degradującymi krajobraz kulturowy gminy Sporządzenie programu opieki nad zabytkowymi cmentarzami wiejskimi Sprawdzenie czy obiekty zabytkowe, zwłaszcza drewniane są zabezpieczone na wypadek pożaru Oznakowanie obiektów zabytkowych „błękitnymi tarczami”, mają one pełnić funkcje rozpoznawczą oraz chronić przed dewastacją i zapomnieniem	Gmina Piecki, Jednostki Gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Dotacje Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Priorytet III: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym	Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków (z zastosowaniem komputerowej bazy danych) Uporządkowanie nazewnictwa obiektów zabytkowych	Gmina Piecki, Jednostki Gminne.	Budżet gminy

lub realizowanym procesem inwestycyjnym			
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	<p>Udostępnienie informacji o zabytkach gminy w Internecie</p> <p>Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego</p> <p>Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego</p>	Gmina Piecki, Jednostki Gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne.
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	<p>Organizowanie imprez plenerowych promujących gminny zasób zabytków</p> <p>Rozwijanie działalności wystawienniczej</p> <p>Organizowanie (w siedzibie gminy, świetlicach wiejskich, szkołach) wystaw, spotkań na temat historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków.</p> <p>Wydawane publikacji poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy</p> <p>Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć</p> <p>Bieżące uzupełnianie księgozbioru biblioteki gminnej o publikacje na temat historii i zabytków regionu</p> <p>Organizowanie lekcji, wykładów dla młodzieży w terenie wzmacniając ich poczucie tożsamości z miejscem</p> <p>Stworzenie wystawy dotyczącej cennych znalezisk archeologicznych na terenie gminy</p>	Gmina Piecki, Jednostki Gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PIECKI

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami gminy Piecki będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- finansowych obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy Piecki lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych gminy;
- koordynacji obejmujących między innymi realizacje zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa Warmińsko-Mazurskiego, planach rozwoju powiatu mrągowskiego,
- społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- kontrolnych obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Piecki, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy Piecki, w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt Gminy będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m.in. z następujących źródeł:

- Z budżetu gminy Piecki - finansowanie dotyczy obiektów będących własnością gminy, lub pozostających w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych.
- Z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art.77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy.
- Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych zabezpieczających, nie uwzględnia otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni, jednak nie zawiera ograniczenia przedmiotowego. Dotyczy on wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej.
- Z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
- W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu,

utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią (np. zespołów pałacowo-folwarcznych z parkami). Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi (ogród dendrologiczny). Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

- Z dotacji unijnych